

21.11.2017

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausunto hallituksen esityksestä työttömyysturvalain muuttamiseksi (HE 124/2017)

Yleistä

Yhteisjärjestö kiinnittää huomiota siihen, että esitys kohtelee hyvin epätasa-arvoisesti hakijoita maantieteellisesti ja ammattialoittain. Lyhytaikaisia ja osa-aikaisia töitä ei ole tarjolla samalla tavalla maan eri osissa eikä kaikilla ammattialoilla. Työvoimapoliittisia palvelujakaan ei ole tarjolla samalla tavalla maan eri osissa. Palveluihin pääseminen - kuten työhönkään pääseminen - ei siis riipu pelkästään työttömän henkilön aktiivisuudesta. Näihin seikkoihin ovat perustuslakivaliokunta ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiinnittäneet jo lausunnoissaan huomiota.

Esityksessä arvioidaan, että jos kaikki ansiopäivärahan saajat aktivoituvat esityksessä esitetyllä tavalla, työllisyys lisääntyisi karkeasti arvioiden noin 10 000 henkilötyövuodella. Toisaalta, jos muutoksella ei saavuteta minkäänlaista uutta aktivoitumista, syntyy työttömyysturvamenoihin enimmillään noin 70 miljoonan euron säästö (noin 40 miljoonan säästö alkuomavastuajan lyhentämisen jälkeen). Yhteisjärjestön näkemyksen mukaan esityksellä tavoitellaankin lähinnä etuustason laskua, mutta etuudensaajien ja toimeenpanijoiden näkökulmasta erittäin monimutkaisella tavalla. Yhteisjärjestö on sitä mieltä, että etuustason laskuun ei nykyisessä laskevien etuusmenojen tilanteessa ole aihetta, mutta joka tapauksessa rehellisempää olisi ollut tehdä etuustason laskeminen avoimesti ja yksinkertaisemmin. Työttömän henkilön näkökulmasta omavastuupäivien lukumäärä kasvaa pahimmillaan 400 päivän enimmäisajan aikana seitsemästä päivästä 20 päivään.

Aktiivimallissa työttömän henkilön aktiivisuutta tarkastellaan 65 maksupäivän jaksoissa, jolloin aktiivisuusedellytyksen voi täyttää työskentelyllä tai palveluksessa ololla. Jos riittävää aktiivisuutta ei ole, seuraamuksena on siis etuustason lasku. Samaan aikaan tämän lainmuutoksen kanssa työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee lainmuutosta, jonka mukaan työttömän olisi haettava vähintään yhtä työpaikkaa viikossa ja raportoitava tästä viikoittain. Raportointivelvoitteen laiminlyönti johtaisi työnhaun ja samalla etuusoikeuden katkeamiseen. Tilanetta tarkasteltaisiin 12 viikon jaksoissa ja jos velvoite ei täyty, työttömälle henkilölle määrättäisiin 60 päivän korvaukseton määräaika. Yhteisjärjestö on sitä mieltä, että tilanne muodostuu kokonaisuudessaan työttömälle henkilölle mahdottomaksi hallita ja se johtaakin etuusoikeuden menetyksiin tietämättömyyden ja unohduksen vuoksi. Myös tehokas tiedottaminen työttömille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan vaikeutuu, varsinkin, kun osa pääasiallisesta tiedottamisvastuusta on TE-hallinnolla ja osa etuuden maksajilla.

21.11.2017

Riittävän aktiivisuuden osoittaminen

Sekä perustuslakivaliokunta että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittävät, että aktiivisuutta voisi osoittaa muillakin keinoin kuin työskentelemällä, yritystoiminnalla tai osallistumalla työllistymistä edistäviin palveluihin. Esimerkkeinä tällaisesta muusta aktiivisuudesta on mainittu vapaaehtoistyö, sivutoiminen opiskelu ja työkunnon ylläpitäminen (kuntoutus).

Ensinnäkin lain säännös tulisi voida tehdä niin selvärajaiseksi ja yksiselitteiseksi, että työttömän henkilön olisi mahdollista tietää etukäteen, mikä on riittävää aktiivisuutta. Yhteisjärjestö suhtautuu epäillen siihen, että lainsäätäjät kykenisi etukäteen määrittelemään kaikki huomioon otettavat aktiivisuuden lajit ja vaadittavan aktiivisuuden laajuuden siten, että olisi etukäteen selvää, milloin aktiivisuus on riittävää.

Toimeenpanon kannalta ajatellen riittävän harkinnanvaraisen aktiivisuuden osalta olisi olta-
tava tarkkarajaiset ohjeet ja henkilökunnan kouluttamiseen tulisi varata riittävästi aikaa ja resursseja. Harkinnanvaraiset elementit työttömyysturvajärjestelmässä lisäävät myös työttömien henkilöiden tarvetta saada asiassaan etukäteistä ohjausta ja neuvontaa. Harkinnanvaraisen elementin lisääminen aktiivisuusharkintaan lisäisi etuuksien hakemiseen liittyvää byrokratiaa ja työttömyysturvajärjestelmän monimutkaisuutta, vaikka pyrkimyksenä pitäisi olla kehittää järjestelmää täysin päinvastaiseen suuntaan.

Vaikutukset työttömyyskassojen työmäärään

Nykyään täyttä etuutta maksetaan automaattisesti annetun päätöksen perusteella niin kauan, kun maksatusten edellytyksissä ei tapahdu muutoksia. Hallituksen esitys muuttaa tilannetta siten, että jokaisen 65 maksupäivän jälkeen on tarkistettava, mikä etuustaso hakijalle myönnetään seuraavaksi 65 päiväksi. Hakijalle on annettava erillinen valituskelpoinen päätös ainakin niissä tilanteissa, joissa etuustasoa lasketaan tai laskettu etuustaso pysyy ennallaan. Näissä tilanteissahan on arvioitu, että hakijalla ei ole viimeisen 65 päivän aikana riittävää aktiivisuutta, mikä arvio hänen tulee voida saattaa muutoksenhakuelimen arvioitavaksi.

Harkinnanvarainen aktiivisuuden arviointi lisää työmäärää entisestään. Koska tietoa tällaisesta harkinnanvaraisesta aktiivisuudesta ei ole saatavissa kuin hakijalta itseltään, työttömyyskassan tulee kysyä sitä asiaa hakijalta erikseen joka 65 maksupäivän jälkeen tilanteissa, joissa hakija on aktiivisuusseurannan piirissä ja aktiivisuusedellytys ei täyty työskentelestä, yritystoiminnasta tai palveluksessa olosta saatujen tietojen perusteella.

Työttömyyskassoissa tulee vireille vuonna 2017 arviolta 1 500 000 (vuonna 2016 yhteensä 1 659 775) täysin työttömän jatkohakemusta. Näistä arviolta kolmannekseen eli noin 500 000 hakemukseen tehtäisiin aktiivisuusarvio. Luvussa eivät ole mukana ensihakemukset, joissa aktiivisuusarviota ei tehdä eivätkä osittain työttömien hakemukset, joissa aktiivisuusedellytyksen voidaan arvioida täyttyvän. Jos hallituksen esitys kannustaisi hakijoista kolmasosaa työskentelemään, harjoittamaan yritystoimintaa taikka osallistumaan työllistymistä edistävään palveluun nykyistä enemmän, jäljelle jäisi noin 330 000 hakemusta, joissa hakijalta tulisi erikseen tiedustella, onko hänellä muuta aktiivisuutta. Sen jälkeen pitäisi arvioida, onko aktiivisuus laadultaan hyväksyttävää ja onko sitä ollut riittävästi. Tämä lisäisi

21.11.2017

näille tapauksille käsittelyaikaa keskimäärin arviolta 2-3 viikkoa, kun täysin työttömien suorat jatkohakemukset käsitellään työttömyyskassoissa nykyään muutamassa päivässä. Tämän ylimääräisen ajan täysin työtön henkilö siis olisi vailla toimeentuloetuutta.

Voimaantulo

Hallituksen esityksen voimaantulon aikataulu on toimeenpanon näkökulmasta turhan tiukka eikä maksatusjärjestelmiin ehditä välttämättä toteuttaa voimaantuloajankohtaan mennessä kaikkea sitä automatisointia, joka helpottaisi toimeenpanoa. Koska kaikkien vuoden vaihteessa työttömänä olevien henkilöiden tarkastelujaksot alkavat 1.1.2018, ensimmäiset tarkastelujaksot keskittyvät tiettyihin ajankohtiin, mikä aiheuttaa ruuhkaa käsittelyssä. Ainakin alussa hakijat tuskin hahmottavat, mitä heiltä odotetaan, mikä aiheuttaa painetta neuvonnassa ja valitusmäärien kasvamista.

Jos aktiivimalliin lisätään vielä harkinnanvarainen osa, sen toimeenpanoon ei ole jäämässä aikaa käytännössä lainkaan. Yhteisjärjestö pitääkin täysin mahdottomana, että laki voisi tulla muutettuna voimaan 1.1.2018.

Johtopäätökset

Yhteisjärjestön käsityksen mukaan hallituksen esitykseen liittyy niin suuria puutteita ja epävarmuustekijöitä, että siitä tulisi luopua kokonaan tai se pitäisi ainakin siirtää uuteen valmisteluun. Jos lakiesityksestä ei luovuta, sen voimaantuloajankohtaa tulisi siirtää ainakin puolella vuodella, jos ei pidempäänkin.

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Niina Jussila
toiminnanjohtaja
050 911 8511

niina.jussila@tyj.fi

